

Katarzyna Żák-Caplot

<https://orcid.org/0000-0002-4114-8082>

katarzyna.zak@muzeumwarszawy.pl

<https://doi.org/10.18778/8331-664-2.07>

Uniwersytet Warszawski, Muzeum Warszawy

MUZEUM NA ZAJĘCIACH I ZAJĘCIA W MUZEUM, CZYLI JAK WYKORZYSTAĆ EDUKACJĘ MUZEALNĄ NA ZAJĘCIACH JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

Słowa kluczowe: język polski jako obcy, edukacja językowa, edukacja muzealna, nauczanie przedmiotowo-językowe, materiały dydaktyczne

Streszczenie. Celem artykułu jest wskazanie możliwych sposobów wykorzystania elementów współczesnej edukacji muzealnej w czasie zajęć języka polskiego jako obcego w klasie oraz poza nią (w tym przypadku w przestrzeni instytucji kultury) oraz zwrócenie uwagi na potrzeby osób uczących się i dobre praktyki w konstruowaniu scenariuszy zajęć językowych w muzeum. W tekście przedstawiono także przykłady wdrożenia programów językowych w polskich i zagranicznych muzeach, skupiając się na ich silnych i słabych punktach. Wybrane tematy zostały omówione z perspektywy edukatorów językowych i muzealnych. Zagadnienia i badania zawarte w niniejszym artykule zostały opracowane w ramach projektu doktoratu wdrożeniowego Nauczanie języka polskiego jako obcego w przestrzeni muzealnej realizowanego w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Warszawskiego.

1. WPROWADZENIE

Niniejszy artykuł stanowi jeden z efektów warsztatu *Muzeum na zajęciach i zajęcia w muzeum. Propozycje wykorzystania elementów edukacji muzealnej w nauczaniu jppo* przeprowadzonego w ramach konferencji *Aktywizacja – Innowacja – Akulturacja. (Glotto)dydaktyka a kryzys*

migracyjny, 12–13.04.2024 w Łodzi. Pomysł na warsztat i artykuł powstał w wyniku analizy materiałów edukacyjnych stosowanych do nauczania języka angielskiego i polskiego w muzeach, a także pod wpływem doświadczeń zebranych przez autorkę w czasie realizacji projektów w Muzeum Warszawy (dalej MW) w latach 2017–2024, udziału w konferencjach glottodydaktycznych oraz wizyty studyjnej na zajęciach językowych zorganizowanych w Muzeum Narodowym w Warszawie (dalej MNW)¹.

Celem artykułu jest omówienie wyzwań związanych z konstruowaniem materiałów dydaktycznych wykorzystywanych podczas prowadzenia zajęć językowych odbywających się w przestrzeni muzealnej oraz dostarczenie porad metodycznych. Tekst został oparty na doświadczeniach MW jako instytucji, która od ośmiu lat integruje edukację muzealną i językową w ramach swojej oferty skierowanej do szerszej publiczności, wynikach pilotażowych badań ilościowych i jakościowych zrealizowanych przez autorkę w latach 2023 i 2024, a także analizie scenariuszy zajęć realizowanych w Ian Potter Museum of Art w Melbourne (dalej IPMA), Peggy Guggenheim Collection w Wenecji (PGC) oraz MNW².

2. SKĄD NAUKA JĘZYKÓW OBCYCH W POLSKICH MUZEACH?

Do roku 2017, kiedy MW i Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców „Polonicum” UW (dalej Polonicum) rozpoczęły działania łączące edukację językową i muzealną, tematyka nauczania języków obcych poprzez ekspozycje i artefakty nie była podejmowana w kontekście glottodydaktyki polonistycznej. Pierwsze działania ww. instytucji opierały się na idei oprowadzania po wystawie wzbogaconego o ćwiczenia językowe i międzykulturowe. W ten sposób uczący się, którzy od sierpnia 2017 roku przyjeżdżają do Warszawy na Letni Kurs Języka Polskiego i Kultury Polskiej, mogą wcielać się w rolę zwiedzających i eksplorować muzeum zarówno pod kątem kulturowym, jak i językowym.

Od tego czasu powstały trzy projekty językowe realizowane w MW (*Warszawa dla średnio zaawansowanych 2017 dla osób dorosłych*, *Warszawa dla początkujących 2020 dla dzieci i młodzieży*, *Warszawa dla zaawansowanych 2021 dla lektorów i edukatorów muzealnych*) podsumowane

¹ Wizyta odbyła się 10.05.2024 na warsztacie pt. *Portrety. Język polski przez sztukę* (MNW1).

² Pierwszy znajduje się w wolnym dostępie online. Natomiast dwa pozostałe zostały udostępnione przez ich autorów.

trzema publikacjami wspomagającymi nauczanie jpjo³. W październiku 2021 roku MW we współpracy z Uniwersytetem Warszawskim (dalej UW) rozpoczęło implementację nauczania języka polskiego jako obcego w swoich przestrzeniach w ramach doktoratu wdrożeniowego pod patronatem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W latach 2022–2023 zrealizowano dwie językowe interwencje artystyczne, będące jednocześnie eksperymentami edukacyjnymi (*Moje muzeum, moja opowieść 2022, Wsłuchaj się w muzeum 2022/23*)⁴.

Reakcja środowiska akademickiego była pozytywna. Od roku 2019, kiedy MW otrzymało pierwszą nagrodę European Language Label, rozwinęła się współpraca z kolejnymi stołecznymi szkołami wyższymi, jak Uczelnia Łazarskiego, Collegium Civitas, Warszawski Uniwersytet Medyczny, które urozmaicały swoje kursy językowe wizytami edukacyjnymi w MW. Polskie muzea dość długo nie wykazywały jednak szerszego zainteresowania dla tego typu edukacyjnej działalności. Dopiero wybuch wojny w Ukrainie w roku 2022 otworzył instytucje kultury na nową grupę użytkowników. Dobrym przykładem jest MNW, które do połowy 2024 roku zrealizowało cztery edycje cyklu osiemnastu tematycznych zajęć z jpjo na wystawie głównej, pt. *Język polski przez sztukę* (MN 2022) oraz Muzeum Sztuki Nowoczesnej, które organizuje oprowadzania tematyczne w uproszczonym języku polskim.

Ten zwrot potwierdza pilotażowe badanie zrealizowane przez autorkę artykułu w pierwszym kwartale 2023 wśród 19 członków Stowarzyszenia Forum Edukatorów Muzealnych oraz Sekcji Bibliotek Muzeów, Galerii i Instytucji Kultury przy Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich. Uczestnicy, wśród których 58% stanowili edukatorzy, 21% kierownicy muzealnych działów edukacji, a pozostałych 21% było bibliotekarzami lub pracownikami działu promocji/kontakt z publicznością, odpowiedzieli m.in. na pytanie: *Czy zetknęli się Państwo już kiedyś z językową edukacją muzealną?*⁵ W odpowiedzi 42% wskazało, że nigdy, 16%, że na szkoleniu lub warsztacie, 37% – w czasie wizyty studyjnej lub giełdy projektów, czytając artykuł naukowy, 16% zetknęło się z nauką języka w muzeum w praktyce: jako część własnego programu dla osób z doświadczeniem uchodźczym, zajęciami organizowanymi jako odrębny od ekspozycji kurs dodatkowy (język japoński) oraz jako sposób popularyzacji regiolektu (Śląsk). Oznacza to, że nawet przy niewielkiej próbie więcej niż połowa pracowników muzeów zetknęła się kiedyś z zagadnieniem

³ Żák-Caplot K., *Legends Starego Miasta w Warszawie*, Warszawa 2019; Żák-Caplot K., *Warszawa dla początkujących*, Warszawa 2021; Żák-Caplot K., *Kompetencjownik, czyli język w działaniu*, Warszawa 2023.

⁴ Więcej na temat projektów oraz interwencji *Warszawa dla obcokrajowców* (MW1).

⁵ Pytanie wielokrotnego wyboru.

nauczania języków obcych w instytucji kultury na poziomie praktycznym lub teoretycznym. Oczywiście, sytuacja nadal nie jest optymistyczna. W podsumowującym ankietę komentarzu do omawianych zagadnień, uczestniczący w badaniu zamieszczali zarówno pozytywne opinie:

[...] edukacja językowa w muzeach pojawiła się już jakiś czas temu w krajach zachodnich, głównie skandynawskich wraz z napływem uchodźców i zmianą struktury społecznej. Muzea okazały się dobrym miejscem na prowadzenie takich działań z uwagi na swoje możliwości przestrzenne i kadrowe. To dobry pomysł na działania włączające.

jak i bardzo negatywne:

[...] nielogiczna bzdura, rozumiem, że trzeba znaleźć jakiś temat na doktorat, ale naprawdę NIC kompletnie nie ma, co by było w zakresie faktycznego funkcjonowania muzeum? To już jest takie wymyślanie na siłę, że szkoda na to czasu i pieniędzy. Pomysł oceniam stanowczo negatywnie.

Najbardziej cieszy, że od początku 2024 roku odnotować można zainteresowanie wykorzystaniem wystawy muzealnej do nauczania języka polskiego jako obcego również wśród badaczy-glottodydaktyków. Dobrym przykładem jest zorganizowana 1 i 2 marca 2024 roku przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu konferencja *Nowe perspektywy w nauczaniu jpjo VI*, w czasie której można było wysłuchać trzech referatów (w tym jednego w sesji plenarnej) odnoszących się do ww. tematyki. W wystąpieniu *Wystawa muzealna jako tekst kultury na lekcji języka polskiego jako obcego* Aleksandra Achtelek zaproponowała sposób realizacji zajęć w jednym z katowickich muzeów, skupiając się przede wszystkim na rozwoju leksyki i kompetencji komunikacyjnej uczących się, a Dominika Mafutala-Makuch w wystąpieniu *Questing muzealny jako forma pracy z obcokrajowcami* przybliżyła słuchaczom sposoby realizacji gry muzealnej na wystawie. Oba te wystąpienia miały kilka wspólnych elementów, na które warto zwrócić uwagę. Przede wszystkim prelegentki patrzyły na zagadnienie z perspektywy osoby będącej „poza muzeum”. Skoncentrowały się na jego przestrzeni ekspozycyjnej i fizycznej stronie znajdujących się na niej obiektów (np. ich opis) oraz informacjach dotyczących historii i kultury polskiej (np. fakty, nazwiska) dostępnych na wystawach.

Trzecim wystąpieniem był referat autorki tego artykułu, dotyczący publikacji wykorzystującej zbiory i ekspozycje MW do nauczania jpjo, pt. *KOMPETENCJOWNIK, czyli język w działaniu. Materiały, teksty i ćwiczenia do nauki języka polskiego jako obcego z elementami historii i kultury Warszawy oraz edukacji obywatelskiej. Prezentacja publikacji*⁶.

⁶ W chwili pisania niniejszego artykułu autorka nie miała dostępu do danych bibliograficznych ww. wystąpień, gdyż publikacja pokonferencyjna jeszcze się nie ukazała.

3. GLOTTODYDAKTYCZNY POTENCJAŁ MUZEUM

Trudno prowadzić działania edukacyjne w muzeach w oderwaniu od wystawy. Należy więc zgodzić się z podejściem Achtelik i Mafutali-Makuch. Potwierdza to Renata Pater, pisząc, że „podstawowym medium edukacyjnym w edukacji muzealnej jest wystawa, a w niej obiekt muzealny” (Pater 2013, s. 68). Ekspozycje i artefakty można jednak wykorzystać inaczej niż tylko w sposób transmisyjny⁷ i sięgnąć nieco głębiej do edukacji muzealnej oraz wiedzy związanej z instytucją kultury w ogóle. Jest to niemałe wyzwanie dla osób, które nie pracują w muzeum na co dzień, lecz warto je podejmować i spoglądać na instytucję kultury z różnych perspektyw. Muzeum to nie tylko przestrzeń ekspozycji i instytucja posiadająca misję wskazaną ustawowo i określoną jako:

gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów (*Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach*).

To także **przestrzeń w mieście**, do której trzeba się dostać komunikacją miejską, **przestrzeń publiczna**, w której należy zachować odpowiednie normy społeczne (np. *Proszę nie fotografować.*), **przestrzeń komercyjna**, w której można kupić bilet lub pamiątkę, **przestrzeń informacyjna**, w której realizowane są kwerendy lub czytane w muzealnej bibliotece książki. Wreszcie, **przestrzeń kontaktu**, w której nawiązują się więzi między zwiedzającymi, personelem, obiektami, edukatorami i artystami. Wszystkie te relacje mają służyć (świadomemu) uczestnictwu w obcojęzycznej kulturze (Krajewski 2013, s. 29).

To wszystko, co można wykorzystać do nauki języków obcych, autorka artykułu nazywa „**glottodydaktycznym potencjałem muzeum**”, do którego, w oparciu o doświadczenia zdobyte w wymienionych na początku artykułu projektach, zalicza m.in. miejsca, ludzi, zasoby (materialne) oraz źródła informacji znajdujące się na terenie muzeum.

W przypadku Muzeum Warszawy, w którym autorka jest zatrudniona, szczegółowy podział w chwili powstawania niniejszego artykułu w kwietniu 2024 roku wygląda następująco:

⁷ Kierunek transmisji wiedzy to: ekspozycja – informacja – uczący się.

Tabela 1. Glottodydaktyczny potencjał MW (IV 2024)

Miejsca	Ludzie	Zasoby (materialne)	Źródła informacji
Wystawa stała „Rzeczy warszawskie”	obsługa ekspozycji	obiekty	strona WWW
Wystawa czasowa „Julia Kejlowa. Projektantka”	przewodnicy	podpisy	katalog zbiorów online
Wystawa czasowa „Śliczna jest młodość naszego wieku. Fotoalbumy 1850–1950”	kuratorzy	teksty kuratorskie	podcasty, artykuły
kasy	kasjerzy	bilety	ulotki
biblioteka	bibliotekarze	książki i katalogi	katalog biblioteczny
kino	edukatorzy	sala przed kinem i sala kinowa	plakaty i programy
kawiarnia	kelnerzy	dania i napoje	menu
hol główny	inni zwiedzający	wyposażenie	plakaty i tabliczki informacyjne
wartownia	ochrona	miejsce z utrudnionym dostępem	tabliczki informacyjne
sklep z pamiątkami	sprzedawcy	towary	ceny i cenniki
przestrzeń wokół muzeum	turyści	budynki	napisy na budynkach (np. nazwy wejść: główne, biura, itd.)

Źródło: opracowanie własne

Oczywiście, przedstawione zasoby ulegają z czasem zmianie w każdej instytucji. Budynki podlegają rewitalizacji, powstają nowe wystawy, zatrudniani są kolejni pracownicy, zmieniają się przeznaczenia wybranych pomieszczeń. Nawet wystawa stała nie jest do końca stała, gdyż wszystkie eksponaty należy wymieniać zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi (np. pocztówki i zdjęcia co trzy miesiące, a ubiory co pół roku).

Wszystkie powyższe czynniki należy wziąć pod uwagę w chwili rozpoczęcia prac nad scenariuszem zajęć językowych w muzeum.

4. DZIAŁANIA ZAPROJEKTOWANE PRZEZ EDUKATORÓW JĘZYKOWYCH I MUZEALNYCH

Analizując materiały dydaktyczne opracowane poza MW⁸, a mające na celu nauczanie języków obcych w przestrzeni muzealnej, można zauważyć dwie wyraźnie rysujące się tendencje w zależności od tego, kto prowadzi zajęcia i przygotowuje związane z nimi zadania. Jeśli autorami kart pracy są lektorzy języków obcych, patrzą na ekspozycję jako na tematyczną całość i przyczynek do tworzenia historii (Mafutala-Makuf 2024). Jeżeli jednak wystawa nie jest narracyjna, jak np. w muzeach sztuki, zwracają uwagę przede wszystkim na opis (stronę wizualną) obiektów i informacje znajdujące się w tekstach (Achtelik 2024). Dzięki takiemu podejściu zajęcia w muzeum można prowadzić nawet z osobami początkującymi.

Jeśli natomiast materiały tworzą edukatorzy muzealni, zazwyczaj wychodzą od pojedynczego obiektu i jego interpretacji, koncentrując się przede wszystkim na warstwie leksykalnej (Fazzi, Meneghetti 2021, s. 317–327)⁹. W czasie zajęć starają się podjąć dialog dekonstrukcyjny, „czyli taki, który analizuje obiekty krytycznie, tworząc opowieść wspólnie z uczącymi się” (Mörsch; za: Gajda 2019, s. 88). To podejście wymaga od uczących się pewnego poziomu biegłości językowej i kulturowej. W Polsce dobrze sprawdza się w pracy z osobami pochodzącymi z innych państw słowiańskich, przede wszystkim z Ukrainy. Na wspomnianych już wcześniej zajęciach w MNW punktem wyjścia do interpretacyjnej dyskusji jest omawiana na początku lekcji lista nowych słów oraz dwa lub trzy dzieła sztuki, do opisu których wykorzystywany jest poznany zasób leksykalny. Materiały pisemne w postaci tekstu z lukami do uzupełnienia stosowane są jako np. wprowadzenie informacji o artyście.

Podobnie do tworzenia kart pracy podeszło IPMA, gdzie przez wiele lat realizowano cykl zajęć z języka angielskiego jako obcego, towarzyszący wystawie Basil Sellers Art Prize. Materiały edukacyjne skierowane do osób dorosłych konstruowano tam wokół serii pojedynczych obiektów, a zadania były podzielone na cztery części: obserwacja, opis, interpretacja oparte na przygotowanych wcześniej ćwiczeniach językowych oraz ewaluacja w postaci zadawania pytań lub dyskusji podsumowującej. Przy analizie kart pracy można odnieść wrażenie, że edukacja

⁸ Autorce, która jest jednocześnie koordynatorką projektów językowych w MW, trudno byłoby o niezbędną do rzetelnej pracy naukowej bezstronność. Z tego powodu nie omawia żadnych działań ani materiałów dydaktycznych stworzonych w ww. instytucji.

⁹ M.in. materiały opracowane w IPMA w 2016 r. autorstwa Purnimy Ruanglerbutr, materiały do projektu *I go to the museum* opracowane w PGC w 2019 i 2020 roku we współpracy z Claudią Meneghetti, Fabianą Fazzi z Uniwersytetu Ca' Foscari w Wenecji. Brak publikacji.

muzealna i językowa nie współpracują tu ze sobą, lecz istnieją obok siebie. Pracy manualnej wykonywanej w czasie lekcji¹⁰ nie wykorzystywano do późniejszej dyskusji, ćwiczenia opisów (człowieka, fotografii) albo chociaż gramatyki (np. czas przeszły i przyszły). Przy charakteryzowaniu postaci z obrazu uczestnikom warsztatu nie dano zaś szansy odwołania się do własnej kreatywności, ponieważ do opisu posłużył gotowy tekst z lukami do uzupełnienia. Przytłaczająca była również liczba informacji pozajęzykowych przekazywana uczącym się w czasie jednego spotkania. Należy jednak podkreślić, że w materiałach użyto wielu otwartych pytań (*Jak myślisz, kim jest osoba na zdjęciu? Jak myślisz, dlaczego artysta stworzył to dzieło?*) i zachęcano do dyskusji w grupach lub w parach (*Porozmawiaj z kolegą, a następnie dokończ zdanie „Tak, mojemu koledze podoba się grafika, ponieważ...”*).

Połączenie sił edukatorów muzealnych i językowych zaowocowało w 2021 roku warsztatem dla młodzieży szkolnej *Una casa-museo* zrealizowanym według podejścia zadaniowego w PGC. Warsztat podzielono na trzy fazy: zadanie wstępne, które wprowadza uczniów w słownictwo i główny temat warsztatów, zadanie właściwe i zadanie końcowe, w którym grupa integruje i utrwala treści, słownictwo i struktury językowe użyte w poprzednich fazach. Materiały dydaktyczne przypominały te opracowane przez edukatorów językowych, gdyż stanowiły tematyczną całość. Odnosiły się do metafory muzeum jako domu. Dlatego uczestnicy najpierw zostali zaproszeni do poszukiwania skarbów i jednoczesnego odkrywania przestrzeni muzeum jako miejsca zamieszkania bohaterki warsztatów, Peggy. Musieli dokładnie określić ogród, wejście, hol, salon, itd. W głównej części zajęć uczniowie samodzielnie eksplorowali wystawę i zapisywali na karcie pracy te nazwy artefaktów, które kojarzyły im się z domem, a które z muzeum. Dzięki temu w podsumowaniu uczniowie ustalili wspólne cechy domu i muzeum, a potem „musieli wyobrazić sobie, że są Peggy i wskazać, który obszar domu-muzeum chcieliby otworzyć dla publiczności i jakie prace chcieliby tam wystawić. Na tym etapie uczniowie, oprócz wspólnego przygotowania krótkiego opisu, mogli również zrobić zdjęcia lub narysować mały projekt” (Fazzi, Meneghetti 2021, s. 321)¹¹.

Na początku warsztatu budowane jest „rusztowanie leksykalne”, które dzięki spacerowi, uczniowie wizualnie połączyli z rzeczywistymi przedmiotami i miejscami. Nie potrzebowali słowników ani asysty edukatora. W głównej części zajęć wykonali pracę koncepcyjną, którą na-

¹⁰ W jednym z poleceń należało na przykład narysować dwie ilustracje, które umiejscawiają dzieło sztuki w czasie. Pierwsza ilustracja miała pokazywać, co się wydarzyło na chwilę przed sceną z fotografii, a druga – na chwilę po.

¹¹ Tłumaczenie własne.

stępnie omówili i zmaterializowali poprzez działanie manualne. Dzięki temu ich wysiłek nabrał realnego kształtu, który potem mogli zaprezentować „szerszej publiczności”, czyli koleżankom i kolegom z klasy. W tym scenariuszu zajęć widzimy zarówno elementy typowe dla podejścia przedmiotowo-językowego, np. „rusztowanie leksykalne” (Muszyńska, Papaja 2019), jak i dla edukacji muzealnej, np. tworzenie metafor (Skutnik 2008), doświadczenie partycypacji (Pater 2016, Simon 2010).

Kompletny program nauczania języka angielskiego jako obcego poprzez sztukę proponuje The Jean Paul Getty Museum w Los Angeles (dalej JPGM). Na stronie internetowej instytucji w zakładce „Art&Language” edukatorzy językowi mogą znaleźć scenariusze i karty pracy podzielone według klas w szkole podstawowej w USA z dodatkowym wyróżnieniem uczniów o specjalnych potrzebach, jak spektrum autyzmu. Materiały zostały opracowane we współpracy z nauczycielami języka angielskiego. Całość ma na celu podtrzymanie rozwoju zawodowego nauczycieli przez cały rok szkolny. W tym czasie testują scenariusze w swoich klasach i dzielą się wynikami z edukatorami muzealnymi, co pozwala na wprowadzanie korekt do materiałów¹². Scenariusze zajęć podzielone są na fazy.

Przykładowo w scenariuszu *Jestem ciężko pracującym człowiekiem* przeznaczonym dla młodzieży w wieku 14–18 lat część pierwsza poświęcona jest omówieniu wybranego dzieła sztuki metodą nawiązującą do Visual Thinking Strategy (*Co widzisz? Co jeszcze widzisz? Dlaczego to widzisz?*) i koncentruje się na częściach mowy opisujących wygląd, emocje i działanie. W drugiej części uwaga skupia się na planach obrazu i usytuowaniu postaci i obiektów. Jednocześnie z pracą językową uczniowie stopniowo tworzą najpierw szkic, a potem autorski wiersz ilustrowany rysunkami realizowanymi według instruktażu. W trzeciej części, poświęconej w pełni działaniom twórczym uczestnicy zajęć oceniają własne prace literackie i graficzne, a następnie piszą autorefleksyjny esej.

5. GRAMATYKA NA EKSPOZYCJI

W projektach Muzeum IPMA oraz PGC nie skoncentrowano się na zagadnieniach gramatycznych. Czy to znaczy, że ekspozycja muzealna nie sprzyja ich podejmowaniu? Tak często uważają uczący się. Potwierdzają to wywiady przeprowadzone zarówno przez autorkę, jak i Sofię Labadi, która na konferencji *Multicultural museum*, zorganizowanej przez Muzeum Warszawy 9–10 maja 2022 roku wygłosiła referat *Museums*,

¹² Karty pracy i więcej informacji na temat programu JPGM (JPGM1).

Immigrants, and Social Justice (Labadi 2022) zaprezentowała badania zrealizowane przez siebie w Manchester Museum, Manchester Gallery of Art, Thorvaldsen Museum w Kopenhadze oraz National Gallery of Denmark. W wystąpieniu zacytowała jedną z uczestniczek manchesterskich warsztatów z Somalii, która stwierdziła, że w muzeum uczy się komunikować, a w klasie poznaje zagadnienia gramatyczne. Podobnie uważali pochodzący z Europy Wschodniej uczestnicy badania jakościowego zrealizowanego w 2023 roku po zakończeniu semestralnej nauki języka polskiego jako obcego w przestrzeni MW:

To po prostu myślę, że dla różnych ludzi ciekawe są inne formaty studiowania języka [...]. Ludzie, którzy wolą do klasy chodzić i gramatyki się uczyć, a są ludzie, którzy lubią filmy oglądać i do muzeum chodzić.

(student z Rosji)

[...] na przykład w muzeum my praktykujemy same rozmowy, a w sali na uniwersytecie jest więcej gramatyki czy jakieś takie teksty już napisane i po prostu je trzeba wyuczyć.

(studentka z Ukrainy)

Czy powyższe wypowiedzi są dobrymi wskazówkami dla edukatorów? Niekoniecznie.

Ekspozycja może być ciekawym punktem wyjścia do ćwiczenia zagadnień gramatycznych w ich naturalnych kontekstach. Oto najprostsze przykłady w języku polskim stosowane w MW:

- wszelkiego rodzaju daty, wykresy lub osie czasu idealnie nadają się do pracy z fleksją liczebników (np. *W którym roku powstał...? W ...; Od którego roku...? Od...*);
- powtarzające się przedmioty warto zastosować do ćwiczenia składni liczebników i fleksji rzeczownika (np. *Jak myślicie, dla czego w tej sali znajdują się dwaj generałowie?*);
- portrety lub obrazy z widokami można wykorzystać do stopniowania przymiotników (np. *Dla czego według ciebie ten element na obrazie jest największy? Patrząc z dzisiejszej perspektywy, które wydarzenie wydaje ci się ważniejsze?*);
- prawie każdej tabliczki informacyjnej da się użyć do tworzenia form trybu rozkazującego (np. *Kolega nie rozumie napisu „Początek ekspozycji na -1”. Wytłumacz mu po polsku, co powinien zrobić i użyj trybu rozkazującego.*).

Istnieją też próby wprowadzania gramatyki na ekspozycji za pomocą ćwiczeń pisemnych. Jednym z prostszych sposobów respektujących zintegrowanie nauki języka i treści kulturowych jest tekst z lukami do uzupełnienia. Z pozoru to proste zadanie, lecz poprawne skonstruowanie go może być wyzwaniem. Dobrym przykładem jest fragment ćwiczenia proponowanego uczącym się w MNW:

Wyjątkowo utalentowany Marcin Zaleski był..... (самоучкою) . [...] Od 1821 roku (викрив) obrazy sztalugowe na warszawskich wystawach. [...] Na niekonwencjonalnym portrecie własnym malarz przedstawił się w (незворушній) pozie, z cygarem w ręce (Portrety. Język polski... 2024)¹³.

W pierwszym zdaniu należy utworzyć formę rzeczownika w narzędniku liczby pojedynczej. W drugim – stworzyć formę czasownika w czasie przeszłym w odpowiedniej formie, a w trzecim utworzyć formę przymiotnika w miejscowniku liczby pojedynczej. Trudno też dobrać klucz, według którego zdecydowano się na dobór wyrazów w lukach. Nie jest ani gramatyczny, ani semantyczny. Wygląda raczej na przypadkowy. Dodatkowo, obok każdej luki znajduje się tłumaczenie poprawnej odpowiedzi na język ukraiński, które jest *de facto* podpowiedzią.

6. DOBRY SCENARIUSZ OCZAMI UCZESTNIKÓW ZAJĘĆ

Opinie uczestników zajęć językowych realizowanych w MW i MNW są pozytywne. Wskazują na to wyniki badań prowadzonych przez autorkę w ramach wspomianej już dysertacji oraz rozmowy z uczącymi się po zakończeniu wizyty studyjnej. Nie warto jednak spoczywać na laurach, ponieważ uczący się mają pewne sugestie praktyczne.

W lutym 2024 roku w ramach VI edycji programu *Stypendium m.st. Warszawy dla doktorantów* odbył się niestrukturyzowany wywiad grupowy z dziewięcioma kobietami z Ukrainy w wieku 21–62 lata, które brały udział w zajęciach językowych w przestrzeni MW oraz jego oddziałach, a także regularnie uczestniczyły w spotkaniach *Klubu Kulturalnego*, czyli nieformalnej grupy na FB istniejącej od 2022 roku i prowadzonej przez edukatorów wywodzących się z MW¹⁴, która oferuje osobom z doświadczeniem migranckim możliwość odwiedzania różnych stołecznych instytucji kultury w uproszczonym języku polskim. Wywiad był częścią projektu *Język kluczem do aktywnego udziału w kulturze*, mającego za zadanie przybliżyć nauczycielom i edukatorom muzealnym możliwości związane z zastosowaniem ekspozycji w zintegrowanym nauczaniu przedmiotowo-językowym, a także pokazać sposoby konstruowania scenariuszy zajęć językowych w muzeum.

Uczestniczki wywiadu dokonały wyboru sześciu najciekawszych pod względem poznawania polskiej kultury i nauki polskiego stołecznych

¹³ Całość ćwiczenia składa się z dziesięciu zdań, w których należy dobrać i odmienić zarówno rzeczowniki (*samouk*), czasowniki (*przetrawić*), jak i wyrażenia (*wysoka ranga*) i zwroty (*skrzyżować nogi*).

¹⁴ Obecnie działających także w Muzeum Narodowym w Warszawie i Muzeum Sztuki Nowoczesnej.

muzeów. Były nimi: Muzeum Farmacji, Muzeum Fryderyka Chopina, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN, Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum Warszawy oraz Zamek Królewski w Warszawie¹⁵. Następnie badane wymieniły cechy, które powinna mieć dobra karta pracy dostosowana do ich potrzeb jako osób uczących się języka obcego. Były to:

- podział karty pracy na 3 etapy: przed – w trakcie wizyty – po wizycie;
- zamieszczenie banku słów bez tłumaczeń wykorzystanych w czasie lekcji, czyli w nomenklaturze CLIL, tzw. „rusztowanie”;
- zamieszczenie informacji praktycznych na temat odwiedzanego muzeum;
- zamieszczenie ciekawostek i dodatkowych zadań jako możliwości samodzielnego poszerzenia wiedzy i eksploracji wystawy po zakończeniu zajęć;
- kreatywna praca manualna jako podsumowanie wizyty (niekoniecznie realizowana w muzeum, lecz np. w domu lub na kolejnych zajęciach kursowych).

Powyższe sugestie nie są trudne do zrealizowania, a mogą przyczynić się do podniesienia komfortu i jakości doświadczenia edukacyjnego.

7. PODSUMOWANIE

Edukacyjne możliwości instytucji muzealnej efektywniej wykorzystują jej pracownicy. Nic w tym dziwnego, gdyż lepiej znają przestrzeń, wiedzą, co wzbudza emocje, co pozwala zajrzeć w głąb siebie. Posługują się różnymi źródłami wiedzy o muzeum (strona internetowa, podcasty muzealne), dzięki czemu działania stają się „autentyczne” i zachęcają do dalszego poznawania instytucji. Realizują aktywności charakterystyczne dla edukacji muzealnej, próbując wzbogacać je o nie do końca zaplanowany komponent językowy. Nie zawsze pamiętają, że język, którego uczą, powinien przydać się jego użytkownikom w życiu codziennym.

Zaskakuje fakt, że materiały edukacyjne opracowane przez część muzealników nie bazują na wizualności, która jest główną siłą dzieł sztuki, lecz na tłumaczeniu lub wiedzy słownikowej. Z drugiej strony, edukatorzy językowi używający wystawy muzealnej i artefaktów jako ilustracji do zagadnień leksykalnych lub kulturowych, pomijają interpretacje

¹⁵ Wymienione w kolejności alfabetycznej.

obiektów, które mogłyby być dobrymi ćwiczeniami komunikacyjnymi i mediacyjnymi¹⁶.

Może warto, jak w przypadku weneckiego tandemu PGC i Uniwersytet Ca' Foscari w Wenecji i szeroko zakrojonej współpracy ze szkołami JPGM, dzielić się kompetencjami i doświadczeniami, by pokusić się o szerzej zakrojoną współpracę? Zamiast odpowiedzi autorka na koniec proponuje kilka wskazówek praktycznych, pochodzących z niniejszego artykułu oraz ze współpracy MW i Polonicum.

Dla edukatorów językowych:

- konstruowanie scenariusza połączone z równoczesną wizytą na ekspozycji;
- ponowna (krótka) wizyta na ekspozycji przed planowanymi zajęciami, aby sprawdzić, czy wszystkie eksponaty są na miejscu, a wszystkie części wystawy dostępne dla zwiedzających;
- odgórne ustalenie limitu czasowego, np. 90 minut i sprawdzenie w praktyce swoich założeń;
- mapowanie tzw. „martwych punktów”, czyli miejsc, gdzie łatwo stracić orientację, dzięki czemu można uniknąć niepotrzebnych przestojów lub frustracji spowodowanej zgubieniem się w muzeum;
- ograniczenie poruszanych w czasie jednych zajęć zagadnień (np. maksymalnie jedno ćwiczenie w jednej sali lub, w przypadku mniejszych muzeów, ograniczona liczba tematów);
- świadomość, że nie ma konieczności zwiedzenia całej ekspozycji naraz, dzięki czemu można wykorzystać jedną wystawę kilkakrotnie nawet z tą samą grupą (tematyczna ścieżka zwiedzania);
- pozostawienie niełatwych do edukacyjnego zagospodarowania fragmentów wystawy do samodzielnej i dowolnej eksploracji;

Dla edukatorów muzealnych:

- ograniczenie słownictwa specjalistycznego;
- sensoryczne wprowadzanie leksyki oparte na eksponatach i przestrzeni muzealnej w miejsce tłumaczenia listy słów (nie ma potrzeby tłumaczenia tego, co widać albo słyszać);
- wprowadzanie zagadnień gramatycznych naturalnych dla danego tematu leksykalnego, np. omawiając wygląd zewnętrzny przy wykorzystaniu portretów, warto skupić się np. na przymiotnikach i ich stopniowaniu;

¹⁶ Często w obawie o brak merytorycznych kompetencji z zakresu historii sztuki, co jest kolejnym, lecz zbyt obszernym na niniejszy artykuł zagadnieniem popartym ilościowymi i jakościowymi badaniami naukowymi (Ewaluacja JPG 2009, Ruanglerbutr 2016).

- zachowanie proporcji między elementami zajęć: powtórzenie, wprowadzenie nowego tematu, rozwinięcie (działania praktyczne), podsumowanie;
- wyważenie ilości przekazywanej jednorazowo wiedzy pozajęzykowej.

Uwzględnienie powyższych zasad uatrakcyjni zajęcia językowe poprzez wprowadzenie autentycznego kontekstu, kreatywnego zaangażowania i interakcji z naturalnymi użytkownikami języka, a zacieśnienie współpracy edukatorów językowych i muzealnych nie tylko pozwoli opracowywać ciekawe i kompleksowe scenariusze, lecz również zasugeruje nowe rozwiązania dla edukacji językowo-przedmiotowej w Polsce.

BIBLIOGRAFIA

- Evaluation of the J. Paul Getty Museum's Language through Art: An ESL Curriculum*, 2009, https://www.getty.edu/education/museum_educators/downloads/getty_eslcurriculum_evaluation.pdf [22.05.2024].
- Fazzi F., Meneghetti C., 2021, 'Migrare' la classe: i musei come spazi innovativi di apprendimento linguistico e interculturale, w: *Politiche e pratiche per l'educazione linguistica, il multilinguismo e la comunicazione interculturale*, S. Caruana, K. Chircop, P. Gauci, M. Pace (red.), Venezia, s. 317–327.
- Gajda K.A., 2019, *Edukacyjna rola muzeum*, Kraków.
- Język kluczem do aktywnego udziału w kulturze*, 2024, https://um.warszawa.pl/documents/46187514/95170864/Prezentacja_Katarzyna+Zak+Caplot.pptx/e3755b2f-b2ae-39e8-8522-c1dbb09a06f3?t=1703853363785 [4.05.2024].
- JPGM1: https://www.getty.edu/education/teachers/classroom_resources/curricula/index.html [21.05.2024].
- Krajewski M., 2013, *W kierunku relacyjnej koncepcji uczestnictwa w kulturze*, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 1.
- Labadi S., 2012, *Museums, Immigrants, and Social Justice*, wystąpienie na konferencji „Multicultural museum”, Muzeum Warszawy 9-10 maja 2022 roku, <https://www.facebook.com/muzeum.warszawy/videos/1124011108168730> [5.09.2024].
- MNW1: *Portrety. Język polski przez sztukę*, https://www.mnw.art.pl/edukacja/wydarzenia/poukrajniskujazyk-polski-przez-sztuke---- [21.05.2024].
- Muszyńska B., Papaja K., 2019, *Zintegrowane kształcenie przedmiotowo-językowe*, Warszawa.
- MW1: *Warszawa dla obcokrajowców*, <https://muzeumwarszawy.pl/kategoria/warszawa-dla-obcokrajowcow/> [21.05.2024].
- Pater R., 2013, *Edukacja muzealna dla dzieci. Alternatywne przestrzenie*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce: kwartalnik dla nauczycieli”, nr 4.
- Pater R., 2016, *Edukacja muzealna - muzea dla dzieci i młodzieży*, Kraków.
- Ruanglertbutr P., 2012, *Basil Sellers art Prize 2012. Educational resource. English as a Second Language (ESL)*, https://purnimacreations.com/wpcontent/uploads/portfolio/Teaching/Museum%20Education/ESL%20Program_BSAP.pdf [23.05.2024].

- Ruanglertbutr P., 2016, *Utilising art museums as learning and teaching resources for adult English language learners: The strategies and benefits*, "English Australia Journal. The Australian Journal of English Language Teaching", nr 2.
- Simon N., 2010, *Participatory Museum*, Santa Cruz.
- Skutnik J., 2008, *Muzeum sztuki współczesnej jako przestrzeń edukacji*, Katowice.
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 385.

WYKAZ SKRÓTÓW

- Polonicum – Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców „Polonicum” UW
- IPMA – Ian Potter Museum of Art w Melbourne
- JPGM – The Jean Paul Getty Museum w Los Angeles
- MNW – Muzeum Narodowe w Warszawie
- MW – Muzeum Warszawy
- PGC – Peggy Guggenheim Collection w Wenecji

MUSEUM IN THE CLASSROOM AND CLASSES IN THE MUSEUM — HOW TO INTEGRATE MUSEUM EDUCATION INTO THE POLISH AS A FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Keywords: Polish as a foreign language, language education, museum education, content and language integrated learning, teaching materials

Summary. The aim of the article is to indicate possible ways of using elements of contemporary museum education during Polish as a foreign language classes in the classroom and outside it (in this case in the space of a cultural institution) as well as to draw attention to learners' needs and good practices in constructing templates for language classes in a museum. The text also presents examples of the implementation of language programmes in Polish and foreign museums, focusing on their strengths and weaknesses. Selected topics are discussed from the perspective of language and museum educators.
